

Ростислав ПИЛИПЧУК

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО ТЕАТРУ В ГАЛИЧИНІ (60-і роки XIX ст.)

(продовження, початок: “Просценіум” ч.1/2001, ч.1(2)/2002, ч.2(3)/2002)

Усвідомленням української національної ідеї можна назвати це велике зрушення серед українського населення в Галичині з приводу збирання коштів на театр. Щодо цього показовим був лист учнів шостого класу Самбірської гімназії, яким вони супроводили свій грошовий внесок: “Індивідуальність народу основуєсь на самостійности всіх его сил, а привести ю к моральному житю є найкрасшая ідея теперішности поступової. Ідея тая довжна оживляти всі наші товариські діла, довжна яко світло цивілізації предводити всім подвигам в честь і добро того загалу, котрий нам, яко нарід самостійний, передали погаслиї батьки. Живою підмогою сеї ідеї є література, а найвисшим степенем словесности – драмат і сцена народная. Доля наша історична поставила нас на поле діланій яко бідаків; бояре наші одцурались сего святого люду – лишились тільки тужні ідеальніі други – демократи! Чисто з упомянутої ідеї зав’язалась у Львові школа драматична – храм народної слави – і чей колись кривава п’ятьвічная трагедія переміниться в великий драмат ідей і чинів!.. Веденіи щирим ентузіазмом до всього рідного, заохочені приміром нашого батька Михайла (Качковського (1802–1872) – судового радника в Самборі, відомого українського мецената, зокрема покровителя школярів, який пожертвував на театр найбільший з-поміж усіх дар – 345 золотих ринських. – Р.П.) і учителей наших, сміємо ми, школярі-русини шестої кляси в Самборі, прислати на сію величню ціль десять ринських. Справді невеличкий то дар, але взяла його гаряча любов молодих сердець; і, відав (мабуть – Р.П.), радо го приймете, слідуочи важним словам великого Цицерона: *Sara nobis nostrum dona*”* [1]. Далі йде перелік імен та прізвищ школярів.

Услід за школярами дуже велику суму внесли громадяни Самбора, що засвідчило високий рівень національної свідомости, якою відзначалося українське населення цього міста серед усіх українців Галичини [2].

Сума усіх добродійних внесків на український театр за 1863 р. становила 1346 золотих 31 крейцар австрійської валюти, як про це засвідчив своїм поіменним звітом касир Театрального відділу товариства “Руська бесіда” Іван Сиротюк [3].

Михайло Качковський*

Отже, йшлося до відкриття театру.

Але хто ж очолить театр? Хто в ньому гратиме?

Треба було знайти відповідну людину, що мала б теоретичну освіту і, головне, досвід у театральній справі, що могла б стати педагогом для аматорів-неофітів, які повинні були неодмінно з’явитись і присвятитися театрові. Таку людину нелегко, навіть неможливо було знайти тоді серед українців у Галичині. Щоправда, велися переговори на цю тему з якимсь провінціальним антрепренером (можна тільки здогадуватись, що то був Костянтин Лобойко, антрепренер мандрівної польської трупи, яка саме 1863-1864 рр., попри польські, давала зрідка українські вистави). Але скоро стало зрозуміло, що він не зможе забезпечити виконання

* Світлина до статті – з фондів відділу мистецтв Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України

* *Дорогі нам дари [від]своїх (з лат.)* — прим. ред.

Михайло Куземський

завдань, які ставились перед українською сценою. Проте відповідна людина була, – і це добре знав Ю. Лавровський.

Як відомо з попереднього, існувала давня домовленість Ю. Лавровського з Омеляном (Емілем) Бачинським. Останній міг би приїхати до Львова ще 1863 р., одразу після закриття польсько-українських театрів у Києві, Кам'янці-Подільському та Житомирі внаслідок реакції російського уряду на польське Січневе повстання 1863 р. Очевидно, такий приїзд передбачав Ю. Лавровський, коли він добирався відкриття драматичної школи ще до відкриття самого театру, але якісь поважні причини не дозволили Бачинському приїхати у 1863 р., і саме через це українську драматичну школу у Львові тоді не відкрили. Коли ж будівництво театральної зали в Народному домі наближалось до кінця, на початку січня (за новим стилем) 1864 р. Омелян Бачинський (1833–1907) разом із дружиною – талановитою драматичною актрисою Теофілією Бачинською (1837–1906) – прибув до Львова. “Слово”, повідомляючи про це і рекомендуючи галицькому громадянству О. Бачинського як колишнього директора польського театру в Житомирі на Волині (тоді в складі Російської імперії) і як родича одного з найвідоміших ревнителів української справи (йшлося про Ю. Лавровського), відзначало, що Бачинський, як русин, тобто галицький українець, з успіхом виставляв українські опери І. Котляревського в Житомирі, а тому можна сподіватися, що й тут, у Львові, покерує він справою добре, тим більше, що “привіз він з собою багатий репертуар сценічний, складаючийся із около 70 руських драматичних діл, які на Україні і в Росії в публічних і приватних театрах від часів І. Котляревського з успіхом представляються” [4]. Тут же

повідомлялося, що трупа театру складеться з молодих аматорів сцени, здібніші серед яких одержуватимуть відповідну винагороду в грошах. “Щодо актрис руських, то й тих не трудно прийдесть добирати з добровільних дилетанток, яких приобрести постарается г-жа Бачинська, жена новопоставленого директора, бывша до сих пір первою артисткою при польським театрі в Житомирі” [5].

Узагальнену характеристику ситуації з запрошенням О. Бачинського на посаду директора театру подано у звіті виділу товариства “Руська бесіда” за 1864 р.: “Головною нашою мислею було, щоб приобрести чоловіка в заводі (фаху – *Р.П.*) драматичним теоретично і практично образованого, которий би любителям, на сцені руській виступати желаюцим, в состояню був подати теоретичній відомости о драматі, которий також приспособив би їх к практичному представленію драматичних сочиненій, а тим самим приспособив би отвореню нашого народного театра. Мимо старанного попитовання трудно було нам найти желанного мужа, бо хотяй началисьмо переговори з одним предпринимателем сцени провінціальної, то уже значала пересвідчилисьмося, що він в ніяком отношеніи не угодить в тоє, чого ми желаєм. Принужденні, прото, булисьмо звернути очі наші на Русь закордонськую, где в Житомирі, Харкові, Каменці, а часом і в Одесі отличній театри руськіи существуют. І там-то удалося нам приобрести г. Еміліана Бачинського на директора, которий стався нам тим догоднійшим, понеже єсть тутейшо-краєвим, в заводі театральнім від кільканадцять літ дійствує, єсть артистом в ділах іскуства драматичного врутинованим (досвідченим – *Р.П.*) і требованя театра з досвіду знаючим, которий при тім доставив нам достаточне на перву потребу число діл драматичних от наших братей з України. Но найбільший дар, которий нам г.Бачинський привіз, єсть єго супруга, госпожа Теофілія Бачинська” [6].

9 січня 1864 р. Театральний виділ (комітет) склав тимчасову угоду з театральним художником міського театру графа Станіслава Скарбка Фрідріхом Польманом (1805–1870) про оформлення театральної зали і сцени, а 13 січня 1864 р. – угоду з О. Бачинським і Т. Бачинською про дирекцію театру на 1864 р. Цей контракт полягав у тому, що виділ товариства “Руська бесіда” заплатив Бачинським за переїзд до Львова 100 золотих ринських і як сталу річну платню призначив їм 600 золотих ринських, які мали сплачуватись по 50 золотих щомісяця наперед, а також половину чистого доходу, який залишиться після відняття щоденних витрат і після оплати театральних послуг [7].

На жаль, не зберігся текст цього контракту, але головна суть обов’язків Бачинських викладена у частково цитованому й переказаному вище звіті Театрального виділу за 1864 р.: “Напротив же приняли гг. Бачинські на себе должність обучати представлений ім Виділом Театральним, а узнаним ними за здібних до сцени, любителей драматичного іскуства в представленю поодиноких ріль, давати їм необходимі до того теоретичні і практичні наставленя; постаратися по можности о потрібні діла драматичні, занятися їх редакцією; також і приобретенем от правительства дозволеня на представлене тих же драматичных сочиненій,

ораз же і інших, которі би поєдинокії лица надіслали або Виділом Театральним предложені були; крім того, занятися розділенням роль, старатися о точне представлене, приспособити і прилагодити весь снаряд сценічний – словом, занятися не тільки дирекцією, но також і режисерством, надзирательством, гардеробою, контролею каси і всім імінієм (майном – *Р.П.*) театральним” [8].

Театральний виділ оголошував подяку керівництву Руського Народного дому в особі голови “заряду” та головного сподвижника Ю. Лавровського у справах театру крилошанина Михайла Куземського (1809–1879) і особливо його заступникові крилошанинові Лотоцькому, який за відсутності голови дозволив безплатно використовувати залу для українських театральних вистав протягом першого року діяльності українського театру [9].

Тоді ж галицьке намісництво дає дозвіл на дальше збирання внесків для театру протягом 1864 р. [10].

16 січня 1864 р. на загальних зборах товариства “Руська бесіда” обрано новий виділ (комітет), до якого увійшли Ю. Лавровський (голова), А. Павенцький, М. Полянський, К. Мерунович, Й. Делькевич, І. Товарницький, В. Бачинський (державний службовець, можливо, якийсь родич О. Бачинського) і Ю. Кимакович [11]. Отже, І. Товарницький, колишній старійшина Ставропігійського інституту, який протягом року очолював уже Виділ для ведення театральних справ при головному виділі товариства “Руська бесіда”, тепер став членом саме цього головного, загального виділу.

У зв’язку з цими подіями газета “Слово” не забарилася з гострою відповіддю цитованому вище скептикові – анонімому кореспондентові віденського “Вістника”, надрукувавши кореспонденцію “Із села (Про руський театр)”, автором якої був уже цитований вище письменник Гнат Якимович (захований за криптонімом Ї.Б.Б.): “Господь не вислухав, видно, єго сердечніших желаній, бо під покровительством одному А подібних предводителей і пестунів на всі чотири боки хорошо виспавшаяся Русь не дасться вже нині хоть би якою нудною піснею до сну уколосати, но широко розтвертим ясним оком своїм на всі сторони бистро кидає, та й руками і ногами пригортиває к собі все тое, що для благознаменитого пожиття свого конечно потрібним знаходить. Гейби на злість всім “вістниковичам” вона, сердешна, не хоче на місці стояти, но поступає неповстримано великанським кроком наперед. Нині добрії люди голосять напевно, же в половині лютого сего року отвориться руський театр во Львові, – отже, еще борше, ніж ми самі того сподівалися” [12]. Г. Якимович проголошував хвалу львів’янам за те, що не піддалися намовам віденського “Вістника” і вже приготувалися до відкриття театру: “Слава вам, високопочтенні і прелюбезні панове львов’яне, же Ви, хвала Богу, здоровий розум маючи, не увірили на слово гонору пана Вістниковича А [...], але ділаючи бодро в пользу скороучреждаемого театра, приготувались в так короткім часі все те, що на початок представленій драматичних достаточним буде, і покликались на директора нашего театра бл[аженого] г[осподина] Бачинського, которий враз з ч[есною] супругою своєю, бувшою

первою артисткою при театрі в Житомирі, з пребогатим репертуаром сценічним явився уже во Львові та й не замедлить, запевно, на потіху і духовную користь Руси предпринятію своєму всеполезнішее признане всего народа і громкую славу виеднати” [13].

А ще за кілька днів уся Галичина довідалась зі “Слова”, що як першу виставу театр покаже драматичну переробку повісти Г. Квітки-Основ’яненка “Маруся”: “По суду самой безсторонной критики повесть сия Основ’яненка уважается наилучшим плодом того рода в малоруській словесности. Ми дуже любопитні видіти, як тая здраматизована повесть видасться на сцені. На всякий случай, уважаем вибір тої драми на первое представленіе дуже удачным, бо тут показатися має не іно прототип народних руських характерів, але враз і родство наше з братньою Україною, которой ми на поли поетичного іскусства з повним признанем первое уступаем місце. Рівноцінного Основ’яненковій “Марусі” ми (тобто галицькі русини. – *Р.П.*) нічого донині еще не сотворили; без ревнованя затим повітаем явленіе її на руській сцені львівській” [14].

Десь у першій половині лютого 1864 р. відбулася перша читана проба першої вистави “Маруся”. У кореспонденції від 15 лютого 1864 р. зі Львова до віденського “Вістника” у зв’язку з цим хтось іронізував: “Ролі обох приходячих в тій п’есі женщин будуть іграти польки. Нашим русинкам буде сміліше пізніше виступити” [15]. Мали на увазі, очевидно, Т. Бачинську й А. Контецьку як польку за походженням.

З відкриттям українського театру у Львові у свідомості культурних і політичних діячів пов’язувався новий період в історії галицької України. Покладалися надії на розквіт української мови, яку мав пропагувати театр серед здеціоналізованої поляками інтелігенції найкращими творами української літератури, а також на зростання національної свідомості в найширших колах галицьких українців, особливо серед молоді. Тому так активно виступали українські громадські діячі на підтримку утворення театру.

Цей ентузіазм національно свідомої української інтелігенції в Галичині сприймався як протест проти репресивних заходів російського уряду щодо української культури в межах Російської імперії. “З України получено на сих днях письмо, которое потвержає сумную вість о запрещенно печатанья і издаванья руско-українських сочиненій...” – повідомляла газета “Слово” [16]. Відкриття українського театру у Львові, в межах Австрійської монархії, які б претензії не мати до національної політики цієї держави, що дотримувалася римського принципу “розділяй і пануй”, на тлі антиукраїнської політики російського царизму виглядало добродійством австрійського уряду.

Галицькі українці настільки нетерпляче чекали відкриття свого театру, що в газеті “Слово” з’явилася повідомлення, нібито цілком вірогідно, що це відкриття відбудеться в Народному домі драмою “Маруся” уже в перших днях березня 1864 р. [17]. Інший львівський автор у кореспонденції до віденської газети “Вістник”, датованої 14 лютого 1864 р., засвідчив протилежний стан справ із приміщенням Народного дому: “Саля в Домі Народнім була б виладжена

уже сих м'ясниць, бо войсковість хотіла своїми людьми і своїм коштом виправити стелю і стіни тої салі, но час був уже закороткий" [18]. Отже, йшлося про австрійський військовий гарнізон у Львові, командування якого хотіло посприяти розбудові українського театру. До речі, цитований кореспондент повідомляв: "Заявляєм милу відомість, що уже подано до Намісництва просьбу о концесію для руського театру, котрий ознаменован лише дилетантским" [19]. Інакше кажучи, у клопотанні щодо дозволу на відкриття театру, яке подав Ю. Лавровський від імени товариства "Руська бесіда" до цісарського намісника у Львові, йшлося не про професіональний, а тільки про аматорський український театр.

Ще далі цей автор, добре поінформований про перипетії на шляху до відкриття театру, риторично запитує: "Чи наш театр обов'язаний давати упривілейованому театрові г[рафа] Скарбка семий або десятий білет, не знати еше. В Празі давано в первих літах чеської представлення лише в неділі і празники, а іменно всегда з полудня. Чи би і для нас не було тоє дорадніше?" [20].

Небайдужим до справи відкриття українського театру у Львові виявився й один з найдавніших піонерів ідеї професіонального українського театру в Галичині – посол до Галицького Сейму у 1861–1866 рр. Лев Трещаківський (1810–1874). Проживаючи в с. Рудному (тепер – у складі м. Львова), він надіслав до "Слова" кореспонденцію "Гадки про театр руський" [21], в якій говорив, що новоутворений театр має обслуговувати не тільки міську публіку, а й селян. Бо щодня, і особливо в торгові дні, до Львова приїжджає з навколишніх сіл велика кількість людей, особливо сільська інтелігенція. Тих же, хто живе на віддалі кількох миль від Львова і приїжджає сюди раз на кілька місяців, теж треба мати на увазі, якщо театр хоче створити собі широку публіку і покривати свої витрати. Задля взаємної користи приїжджожі із сіл людности й театру Л. Трещаківський радив планувати вистави на переддень і день торгу у Львові, наприклад, у четвер і п'ятницю, причому у п'ятницю вистави починати раніше, щоб сільські глядачі могли ще того самого вечора виїхати додому. Він пропонував також, щоб після декількох вистав у Львові театр пустився в мандрівку по окружних містах Галичини, де б міг заробити більше грошей, ніж у самому Львові. За ці гроші можна б придбати нові костюми і тим часом готувати новий репертуар, а тоді знову виступати у Львові. Отже, Трещаківський повторив по суті те, що говорив ще 1849 р. [22].

Письмове подання від 7 лютого 1864 р. на дозвіл відкрити український аматорський театр у Львові Ю. Лавровський вніс від імени виділу товариства "Руська бесіда" до Президії Галицького Намісництва у Львові 8 лютого 1864 р. А 26 лютого 1864 р. він зробив ще одне подання – на дозвіл постійного українського професіонального театру. Того самого дня Театральний виділ установив, на пропозицію Ю. Лавровського, чотири премії для драматичного конкурсу загальною сумою 300 золотих ринських: дві перші – для драми і комедії по 100 золотих ринських і дві другі – по 50 золотих ринських – теж окремо за драму і за комедію [23]. Щоправда, через деякий час цей же виділ това-

риства уточнив своє попереднє рішення: дві премії – одну в 100 золотих ринських, другу – 50 золотих ринських [24].

Наприкінці лютого 1864 р. театральна зала Народного дому була готова, закінчилися й усі приготування до відкриття театру, що намічалось на перші дні березня 1864 р. [25]. Однак дозвіл Президії Намісництва ще не надійшов, а тому церемонію відкриття перенесли на другу половину березня [26].

Аж 4 березня 1864 р. цісарський намісник Галичини граф Александер Менсдорф підписав концесію на відкриття українського театру у Львові, яку опублікували в перекладі на "язичі" обидві тогочасні українські газети: "Слово" (Львів, 1864. – 7(19).Ш. – Ч. 20) і "Вістник русинів Австрійської держави" (Відень. – 1864. – 11(23).Ш. – Ч. 19). Зважаючи на важливість цього документу, наводимо його тут повністю за обома варіантами перекладу з німецької в обох згаданих газетах, однак у сучасній літературній редакції:

"Від Цісарсько-Королівської Президії Намісництва у Львові до Комітету руського казинового товариства "Руська Бесіда".

Ч. 2920/пр. У відповідь на письмове подання від 8 лютого 1864 р. надаю Комітетові "Руської Бесіди" дозвіл на початок 40 драматичних аматорських вистав у приготуванні для цього залі Руського Народного Дому під керівництвом Емілія Бачинського на час до кінця грудня 1864 р.

При цьому, однак, подається до відома і для уваги Комітету таке:

Оскільки директорові німецької сцени в театрі графа Скарбка на підставі театального привілею, наданого Найвищою постановою (цісаря Фердинанда I. – *Р.П.*) театрові Скарбка 28 березня 1842 р., належить згідно з контрактом право отримувати грошову повинність від публічних вистав, які відбуваються поза театром гр. Скарбка, то з директором Шмідтсом велися переговори щодо установаження умов, на яких він згодився б на давання вистав у Руському Народному Домі. Директор Шмідтс поставив умову, щоб дирекція руського театру платила йому відступний зиск (*Abfindungsbetrag* – тобто суму відшкодування – *Р.П.*) за кожну з перших дванадцяти вистав по 15 золотих ринських, а за кожну з наступних вистав – по 25 золотих. Ця його вимога має, однак, силу обов'язкової лиш остільки, оскільки: а) місце для глядачів, яке тепер визначене в залі Руського Народного Дому, не розшириться; б) ціна місць, а саме: 4 золотих ринських за канапу, 1 золотий ринський за крісло у партері, 40 крейцарів за вступ на партер, а 20 крейцарів за вступ на галерею – не буде змінена і в) в Руському Народному Домі буде дано не більше як 50 вистав на рік.

На жаль, я неспроможний звільнити комітет від виконання наведених вище умов на час дії наданої мною концесії. Треба залишити для подальших обговорень висновки, чи взагалі і якою мірою в майбутньому обов'язки і обмеження для руського театру, що випливають із привілею, наданого театрові графа Скарбка, могли б бути полегшені.

Залу в Руському Народному Домі, призначену для вистав і для глядачів, оглядала політично-технічна комісія, яка визнала її придатною для цієї мети, передбачаючи, що протипожежні знаряддя будуть утримуватися в на-

лежному порядку, а також дотримуватиметься відповідний нагляд.

Після закінчення підготовчих робіт для показу вистав у згаданій залі належить принаймні упродовж трьох днів перед першою виставою повідомити Президію Намісництва про готовність, щоб можна було ще раз оглянути залу.

Щодо самих театральних вистав Комітет має дотримуватись відповідних поліційних розпоряджень, які стосуються театру, а саме слід подбати про мій дозвіл на першу виставу кожної п'єси за поданням одного її примірника через цісарсько-королівську поліцію.

З кожного оголошення театральної вистави слід подавати два примірники афіші цісарсько-королівській Президії Намісництва, один примірник – цісарсько-королівській міській команді і один – цісарсько-королівській дирекції поліції. Для цісарсько-королівського директора поліції, для одного офіцера цісарсько-королівської міської команди, для цісарсько-королівського комісара поліції і міського фізика (в іншому варіанті зазначено: лікаря. – *Р.П.*) слід визначити безплатні нумеровані закриті крісла. З метою вибору відповідного місця для пана директора поліції комітет має з ним самим порозумітися. Крім того, для поліційного персоналу мають безоплатно виділятися ті місця, які поліція в окремих випадках сама визначатиме.

Щодо пізнішого подання Комітету – від 26 лютого 1864 р. – доводиться до відома Комітетові, що для утворення постійного театру потрібно старатись про найвищий дозвіл Його цісарсько-королівської Апостольської Величності (цісаря Франца-Йосифа I. – *Р.П.*) і в цій справі рішення буде видано пізніше.

Львів, 4 березня* 1864 р.

Менсдорф, власноручно Ф.М.Л." [27].

Ось коли по-справжньому став на перешкоді українському театрові горезвісний привілей для німецької сцени у Львові. Причому і в цитованій вже концесії А. Менсдорфа, і в "Справозданні Театрального віділу "Бесіди Руської" за рік 1864" зазначено, що цей привілей, виданий цісарем Фердинандом I у 1835 р. для німецького театру у Львові, вступив у дію тільки 1842 р., коли було закінчено будівництво театру графа Скарбка, отож мав силу п'ятдесят років, тобто до 1892 р. [28]. Переговори з Шмідтсом нічого б не дали, якби вони й велися. Досить того, що він під впливом намісника Менсдорфа запропонував принаймні такі умови на весь період свого директорського найму за контрактом до Великодня 1870 р. [29]. Так само приречені були на невдачу спроби апелювати до цісаря за дозволом на відкриття у Львові постійного українського театру. Відомо, що згодом, через чотири місяці після відкриття театру на формальних аматорських засадах, Театральний віділ подав до цісаря Франца-Йосифа I просьбу зрівняти права українського театру з правами німецького і польського, тобто

* Сумнівно, щоб австрійське намісництво у датуваних документах користувалося старим стилем – *Р. П.*

Александр Пуїлі-Менсдорф

перетворити його в постійний, не залежний від будь-яких привілеїв театр. Наприкінці липня 1864 р. директор театру О. Бачинський їздив у цій справі до Відня, але привіз звідти тільки "добрі надії" [30]. Щоправда, у наведеному вище тексті концесії, яку видав намісник Галичини А. Менсдорф, відчувається прихильність до справи українського театру. Хочеться вірити у щирість його слів про особисту неспроможність змінити поставлені директором Шмідтсом умови. Очевидно, і в інших справах намісник А. Пуїлі-Менсдорф, який правив Галичиною з 1861 р., виявляв проукраїнські симпатії, якщо академік К. Студинський у своїй неопублікованій монографії "Зв'язки України з Галичиною" писав про цього намісника як про "чоловіка розумного, енергійного і для русинів прихильного" [31].

Оскільки концесія, підписана намісником А. Менсдорфом 4 березня 1864 р., була вручена віділові товариства "Руська бесіда" тільки 15 березня, то відкриття театру призначили на 29 березня 1864 р. [32]. Повідомляючи про це, газета "Слово" писала: "Ця подія має настільки велике значення для народного життя нашої Вітчизни, що всі сучасники наші заповідають їй початок нової ери, нового, краще

розвинутого періоду в історії довго- і багатостраждального народу Русі. Мова однієї з найкращих віток слов'янського племені, що досі вільно жила тільки під селянською стріхою і прищеплювалась несміливим півголосом в устах нечистенної інтелігенції, яка відродилася, має відтепер повним, вільним звуком пролувати на театральній сцені перед великим світом освіченої публіки; словесні твори руського народного генія, що були досі для багатьох німими або лежали в декого у схованці, мають відтепер з'явитись на ясний світ, постати перед своїми й чужими інтелігентними людьми як свідки чесної дбайливої праці кращих людей з усієї Малої Русі. А відтак – з суспільного розвитку наших сил і з скарбів нашого русько-народного духу в святині драматичного мистецтва вийде – в чому ми нітрохи не сумніваємось – ширше і загальніше визнання нашого самостійно-народного існування у всіх сферах тутешнього громадянства. Це успіх, якого за даних обставин без суспільного життя годі б досягнути може й протягом цілого століття. А що ж іще скажемо про молодше покоління Русі, яку-то користь здобуде воно в своєму розвитку від русько-народного видовища! Рідна мова наша, пісня України, наспів із-під стріх домашніх підносили старших людей наших до неложного захвату, а лунаючи на сцені найкращого з мистецтв, будуть чарувати уми й серця нашої молоді, виплекають у них почуття руського народолюбства і руські характери” [33].

У цих словах ще не помічаємо тієї диференціації в поглядах редакції газети “Слово” на галицький театр, яка з'явиться пізніше. Стаття була написана в плані концепції Ю. Лавровського, висловленої в його уже цитованих статтях про театр і вираженої в усій його практичній діяльності. Недарма “Слово” висловлювало особливу подяку Ю. Лавровському за те, що “не щадив трудів і зусиль, щоб намірене діло розпочати, удержати і довести до бажаного кінця” [34].

Виділ товариства “Руська бесіда” не обмежився самою публікацією намісницької концесії, а в тому самому номері газети “Слово”, у якому опубліковано текст концесії, вміщує відозву до української громадськості Галичини, закликаючи співвітчизників не задовольнятися досягнутим, а дбати про те, щоб цей новий заклад – театр, запроваджений до життя, зростав і квітнув “на користь нашої народності і нашої просвіти”. Далі зазначалося, що саме товариство “Руська бесіда” не в змозі обмежитись наявними матеріальними засобами для забезпечення на довготривалі майбутнє діяльності й розвитку театру, а тому звертається до всіх тих, хто добродійно зайнявся складками на цю справу, не зупинятися, тепер тим більше, “щоб наші великі надії, які покладалися в нашій народній зрілості, не розбилися о скалу матеріалізму і не унічижилися наші усердні заходи і старання. Розходи великі, но надії і користі на будучність ще більші, але без Вашої помочі непроизводимі. Проте возьмемся рука в руку до праці над добром нашого народу, стараймось всіма силами помагати до его просвіщення, а історія віків поставить для нас достойний пам'ятник по ділам нашим! З Богом і вірою!” [35]. І справді, надалі активно збирали внески на театр по всій Галичині протягом трьох років, про що регулярно повідомляла газета “Слово”.

Так поцінювали суспільне призначення українського театру в Галичині сучасники, незважаючи на приналежність їх до протилежних ідейних угруповань. Щоправда, редактор “Слова” Богдан Дідицький (1827–1909) у цей час ще не займав тієї крайньої москвофільської позиції, як це буде згодом. Він часом друкував навіть твори Шевченка, Куліша, Кониського та інших українських письменників. Так само і в питаннях театру відбивав тенденції, продиктовані Лавровським, який мав величезний авторитет у всіх – “старорусів”-москвофілів і “молодорусів”-народовців. Найкраще з'ясовує ситуацію анонімний сучасник: “О концесію на театр старався виключно сам Лавровський. Стара партія не противилась – задля того, що се Лавровський виступав, але й не дуже була рада отворенню руського театру, побоюючись з'ентузіазмовання руської молоді, що могло вийти тільки на користь сторонництва “Молодої Русі”, а тоді “Молода Русь” мала ще свій орган “Мету” і завзято боролася із-за москвофільства з партією старою. Лавровський, діставши концесію на руський театр, піддержував его тим, що мав вплив на одне і друге сторонництва. Хотячи здобути для руського театру популярність і запевнити потрібних акторів і акторок, котрі могли знайтись тільки межі руською молодіжню, Лавровський зложив театральний комітет не з “общерусів” [36].

Справді, так званий Виділ для ведення первонаочальних діл руського театру, що діяв протягом 1863 – на початку 1864 рр., відзвітував про свою роботу, а замість нього в середині березня 1864 р. на засіданні виділу “Руської бесіди” було обрано новий Театральний виділ, що мав здійснювати керівництво театром. Тепер цей Театральний виділ склався не з чотирьох, як раніше, а з шести осіб: головою залишився той самий Іван Товарницький; до виділу увійшли: Юліан Лавровський, що прийняв на себе обов'язки театального референта, тобто був найголовнішою по суті особою у виділі; Ксенофонт Климкович (1835–1891) – письменник і журналіст, на той час редактор народовського журналу “Мега”, Михайло Полянський (1828–1904) – літератор народовської орієнтації, гімназіальний професор, Омелян Бачинський (директор театру) та Іван Сиротюк (юрист), якому було доручено обов'язки касира театру [37].

Завданням цього Театального виділу було дбати про матеріальний і духовний розвиток театру, а саме: вживати заходів до його зміцнення на майбутнє шляхом створення відповідного фонду і забезпечення адміністративних заходів для підтримування в порядку всіх матеріальних і технічних справ, дбати про те, щоб театр не перестав бути справді народною установою, тобто “показавсь би сильним двигалом в общественнім розвитку нашої самостайної, від російщини незалежної народності” [38], і зберігати його “словесну часть” від звичайних для всякого початкового розвитку і суперечних народній суті помилок.

Відзначалося, що особисті якості членів Театального виділу дають підстави сподіватись, що кожен зможе виконати обов'язки, покладені на нього.

Театральний виділ зобов'язувався дотримуватись принципу явності, тобто привселюдності, і періодично звітувати про свою роботу.

Першим важливим заходом нового Театрального виділу було оголошення конкурсу на драматичні твори для театрального репертуару. Про цей конкурс ширше говориметься згодом. Тут варто лише відзначити, що умови конкурсу свідчили про орієнтацію театру на народну мову й на національну тематику [39].

Очевидно, проти такого складу Театрального виділу, в якому переважали люди народовської орієнтації, заперечували “староруси”, якщо через кілька років уже згадуваний анонім писав: “Зложений з тих людей комітет нахилився все до сторонництва “Молодої Русі”, а Лавровський виясняв святоюрцям, що се конче потрібне для популярності руського театру, – а вкінці він, яко головно діяльна особа в театральному комітеті, буде міг спинити розгони молодіжці, коли того буде треба. Се, що “общерусів” не допущено до театрального комітету, мало зараз такі наслідки, що, напр., в голошенню конкурсу на написання театральних шук руських тодішній театральному комітет застеріг виразно, щоби штуки були списані народною руською мовою...” [40].

Повідомляючи про відкриття Руського народного театру 29 березня 1864 р., львівська газета “Слово” назвала і п’єсу, що буде показана з цієї нагоди, – “Година щастя”, приличная драма составлена після повісти Основ’яненка “Маруся” [41]. Таку саму інформацію подала, перейнявши її, мабуть, зі “Слова”, і віденська газета “Вістник” [42]. Але надалі назва “Година щастя” не фігуруватиме ні на афішах, ні в рецензіях чи будь-яких архівних документах.

Після одержання концесії на відкриття театру у Львові були розклеєні афіші, видрукувані, до речі, фонетичним правописом, так званою кулішівкою. Афіші сповіщали, що 29 березня 1864 р. відбудеться перша вистава театру: “Маруся”, оригінальна мелодрама в 3 діях, перероблена з повісти Григорія (Квітки) Основ’яненка Олександром Големб’євським. Музика В. Квятковського, директора оркестри Волинського дворянського театру”. Передрукувала афішу, щоправда, на “язичії” і газета “Слово” [43].

Квитки почали продавати за п’ять днів до вистави – 24 березня, і того самого дня протягом години розпродали усі т.зв. канапи і закриті місця (тобто ложі й крісла?). Побачити першу виставу театру прагнув кожен, хто не був байдужий до рідної культури, хоч ішли й зі звичайної цікавості: як то воно буде? Усіх охочих побачити прем’єру було так багато (як місцевих, так і приїжджих), що третина з них не потрапила до театру. У день прем’єри продавали тільки стоячі місця і місця в партері, але й їх розхапали. Деякі львів’яни з почуття поваги до селян відступали їм свої квитки, покладаючись на повторну виставу, що мала відбутися одразу ж наступного дня (хоча згодом перенесена була ще на день – на 31 березня), оскільки на 30 березня 1864 р. було призначено інавгурацію нового директора польського театру у Львові – Адама Мілашевського.

(Далі буде)

1. Слово. – 1863. – 13(25). IX. – Ч. 73.
2. Слово. – 1863. – 30. X(11.XI). – Ч. 86; 16(28) XI. – Ч. 91; 7(19). XII. – Ч. 97; 24. XII(5.I). – Ч. 102.
3. Вістник. – 1864. – 18(30) січня. – Ч. 4.
4. Слово. – 1864. – 1(13). I. – Ч. 1.
5. Там само.
6. Слово. – 1865. – 27. III (8.IV). – Ч. 25.
7. Там само.
8. Там само.
9. Там само.
10. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 514, оп. 1, в’язка 10, од.зб. 153, арк. 3.
11. Слово. – 1864. – 8(20). I. – Ч. 3; Вістник. – 1864. – 25. I (6.II). – Ч. 6. – С. 23.
12. Слово. – 1864. – 15(27). I. – Ч. 5.
13. Там само.
14. Там само. – 22. I (3.II). – Ч. 7.
15. Вістник. – 1864. – 8(20). II. – Ч. 10. – С. 39.
16. Слово. – 1864. – 8(20). II. – Ч. 12.
17. Там само.
18. Вістник. – 1864. – 8(20). II. – Ч. 10. – С. 39.
19. Там само.
20. Там само.
21. Слово. – 1864. – 19. II (2.III). – Ч. 15.
22. Див.: Пилипчук Р. Український аматорський театр у Коломиї (1848–1850) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. / Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля. – Випуск 9. – Львів, 2001. – С. 246–251.
23. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 514, оп. 1, зв’язка 10, од.зб. 153, арк. 3; Слово. – 1865. – 27. III (8.IV). – Ч. 25.
24. Слово. – 1864. – 7(19). III. – Ч. 20.
25. Слово. – 1864. – 8(20). II. – Ч. 12.
26. Там само. – 22. II (5.III). – Ч. 16.
27. Слово. – 1864. – 7(19). III. – Ч. 20; Вістник. – 1864. – 11(23). III. – Ч. 19. – С. 74–75.
28. Слово. – 1865. – 27. III (8.IV). – Ч. 25.
29. Там само.
30. Там само. – 22. VII (3.VIII). – Ч. 58.
31. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 362, оп. 1, од.спр.зб. 18-а. – С. 170.
32. Слово. – 1864. – 4(16). III. – Ч. 19.
33. Там само. – 7(19). III. – Ч. 20 (подається в перекладі з “язичія”).
34. Там само.
35. Слово. – 1864. – 7(19). III. – Ч. 20.
36. “Молода Русь” в роках 1860–66 (з рукопису з року 1866). – Діло. – 1892. – 19. II (2.III). – Ч. 40.
37. Слово. – 1864. – 21. III (2.IV). – Ч. 24.
38. Там само.
39. Оголошене премій за драматичні сочинення на руській язичі. – Слово. – 1864. – 21. III (2.IV). – Ч. 24.
40. “Молода Русь” в роках 1860–1866. – Діло. – 1892. – 19. II (2.III). – Ч. 40.
41. Слово. – 1864. – 4(16). III. – Ч. 19.
42. Вістник. – 1864. – 11(23). III. – Ч. 19. – С. 75.
43. Слово. – 1864. – 7(19). III. – Ч. 20.